

בס"ד

לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

גליון מס' 1 | פרשת בראשית תשפ"א

אור הדעת

פרקי מחשבה

הברוא הבורא

ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א כו).

א. הבריאה היחידה שכתוב בה 'ויאמר אלוקים' קודם היצירה עצמה היא בריאת האדם, משמע שיש בעצם בריאה זו חידוש משאר הבריאות עד שיש כאן החלטה נוספת לברוא גם את חידוש זה. מהו החידוש הגדול?

בנוסף יש לשים לב שייחודיותו של האדם מתוארת כאן כמי שנברא בצלם ודמות האלוקים, מהו הדמיון לבורא, והאם זה מה שהופך את האדם ליצירה מחודשת?

כמו כן בכל הבריאה נאמר שם הויה שזה שם הבורא ומהווה את הבריאה, ואילו בבריאת האדם נאמר שם אלוקים שהוא שם הכוח והתקיפות בבריאה ולא שם הבורא ומהווה!?

ב. הבריאה כולה מתנהלת על פי צו הבורא, הבריות כולם אינם יכולים להרע או להיטיב מרצונם החופשי, הם נבראו בצורה המכריחה אותם לנהוג בצורה מסויימת ולמען תכלית מסויימת.

צורת הנהגה זו נקראת ידיעת ה', היא אינה כידיעה המוכרת לנו שזו היכרות חיצונית עם המושא, אלא היא החיבור שלו עם הברואים, היא היא ההויה בעצמה ואנו אין לנו הבנה בידיעה זו.

מכיון שהוא מהווה את הברואים בכל רגע הרי שדוקא צורת הנהגה זו היא המתקבלת יותר, שמתוך שהוא מהווה אותם בכל רגע נתון, הוא מעצב אותם יחד עם צורתם והתנהגותם.

ג. אמנם יצירה מיוחדת היא האדם. תפארתו של הבורא היא בכך שיש ברוא שאינו מוכרח ולכבודו הוא כובש את

הרע ובוחר בטוב. לצורך כך ברא האלוקים יצירה מיוחדת וצמצם בכך את מידת אלוקותו שהיא המידה שבה הוא שולט ומשפיע על הברואים, והניח מקום ששם כביכול אינו משפיע ויודע בו ורק הברוא הוא האחראי לבריאת המציאות, כאן הוא בדמות וצלם של בורא ויוצר.

חידוש זה של האדם הברוא שביכולתו גם להחליט ולברוא בעצמו זקוק לבריאה מחודשת, הוא אינו ככל הבריאה המתהווה בצורה פשוטה מאת הבורא ומונהגת לכל פרטיה, יש לו נקודת בחירה שהיא צמצום האלוקות, שהיא כח עצום של הבורא לכבוש את התגלות כוחו ולתת לאדם אפשרויות שונות תוך כדי שהוא המהווה אותו בכל רגע. זוהי גדולת יצירת האדם.

ד. אשר על כן, ביצירת האדם לא נאמר וירא אלוקים כי טוב כפי שנאמר בכל בריאה ובריאה, כיון שאצל שאר הברואים ישנה ראייה וידיעה של האלוקים השולט ומשפיע עליהם בכל מעשה, אך אצל האדם הבוחר בעצמו לא שייכת ראייה של שליטה והשפעה טרם בריאת האדם את בחירתו.

אך באמת ברוא זה ובריאה זו הם תכליתם של כל הבריאה, על כן ביצירת האדם כמות שהוא דוקא עם אפשרות בחירתו וצמצום האלוקות, הושלמה הבריאה האלוקית המשפיעה והשולטת על הבריאה כולה, ומשום כך דוקא בבריאת האדם שאין לראות עם יצירתו את השליטה האלוקית במעשיו, נאמר 'וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד' (שם שם לא), כי ראיית הבריאה כולה כן הושלמה עם יצירת התכנית האלוקית שהיא האדם.

(משך חכמה בראשית א כו)

ראה עוד אור שמח הלכות תשובה פ"ד ה"ד.

שמחת התורה

עומקה של תורה

קטן במצוות בני נח

הקטן הרוצח ממיתה, אך ודאי חייב הוא בדיני שמים למרות קטנותו שלא יהא פחות מבן נח.

ג. שורש הדין שבן נח קטן חייב מיד כשיש לו דעת ואינו נחשב כאנוס מחמת קטנותו, מבואר בחתם סופר (שו"ת יו"ד סי' שיז) על פי דברי הרא"ש (שו"ת, כלל טז אות א) שזמן החיוב במצוות של ישראל בגיל שלש עשרה הוא הלכה למשה מסיני, וכיון שלעכו"ם לא נאמרו השיעורים שבהלכה למשה מסיני (רמב"ם מלכים פ"ט ה"י) חיובו מיד כשיש לו דעת אף כשאינו בן י"ג.

על פי זה מבואר, שכיון שחיובי ישראל במצוות הם תוספת על מצוות בני נח ולא נאמרו במקומם, קטן שיש בו דעת כבר חייב באיסורים המוטלים על בן נח בן גילו, כיון שההלכה המגבילה את חיובו לגיל שלש עשרה לא נאמרה על החיובים הקיימים עליו עוד קודם מתן תורה.

ד. אלו הם דברי איסי בן עקיבא במכילתא 'באמת אמרו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים' כי בדיני שמים שהם עצם האיסור נשאר החיוב של בן נח ומחייב כל ילד שיש בו דעת, רק לענין מיתה שהיא בדיני אדם, הוקר דם ישראל במתן תורה ונפטרו ישראל מחיובי מיתה של עכו"ם, וכמו שמצינו בכל חיובי מיתה שלהם.

(אור שמח איסורי ביאה פ"ג ה"ב)

ויצו ה' אלוקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל (בראשית ב טז).

א. מפסוק זה דרשו חז"ל (סנהדרין נו:): את שבע המצוות המוטלות על בני נח. בדרך כלל האיסורים המוטלים על ישראל הם חמורים יותר ויש להם תרי"ג מצוות, אך יש היוצאים מן הכלל כמו ששנינו במכילתא (משפטים פ"ד) שקטן ההורג פטור ממיתה: 'ואיש כי יכה כל נפש אדם... איש להוציא את הקטן... איסי בן עקיבא אומר, קודם מתן תורה היינו מוזהרים על שפיכות דמים, לאחר מתן תורה תחת שהוחמרו הוקלו, באמת אמרו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים'. ע"כ.

ב. קושיית איסי בן עקיבא היא שבני נח קטנים לא נפטרו מן המצוות, ואם כן קטן הרוצח קודם מתן תורה חמור מקטן הרוצח אחר מתן תורה שהתחייבנו בו בכל המצוות וזה היפך השכל.

ביאור תשובתו של איסי בן עקיבא שופך אור על ההבדל המהותי בין דיני ישראל לעמים. אמת שקרבת ישראל לה' חייבה אותנו במצוות נוספות שלא התחייבו בהם בני נח וכל שכן שלא פטרה ממצוות של בני נח, אך דמו של ישראל דוקא נעשה חשוב יותר במתן תורה, ובגלל חביבותו נפטור

משך הלב

מעשי תורה ויראה

על הסולם

פעם בהיותו כבן עשר לאחר תפלת ערבית בבית המדרש עלה על הסולם ונשען אל מדף הספרים ודפדף בספר וכך עמד שם כל הלילה עד אור השחר שקוע בעומק העיון בספר אשר לפניו והנה באשמורת הבוקר נכנס השמש אל ביהמ"ד כאשר ראה את ר' מאיר שמחה העיר לו: מאיר שמחה למה רד מהסולם ענהו רמ"ש האם כבר אמרו 'ברכו' שלאחרי מעריב? עד כדי כך השקיע את עצמו בתורה ללא שיעור עד כדי שכחת הזמן ושכחת עצמו.

חכמת חכמיו

בינת המקראות

אחד ולא ראשון

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א ה)

א. במנין של מספר דברים ניתן למנות את הראשון כראשון וניתן למנותו כאחד, ההבדל בין שתי האפשרויות הוא שהתיבה 'אחד' ממעטת ריבוי סתם שאינו שייך למנין זה, והתיבה 'ראשון' היא כלפי השני לו במנין. לא יתכן ראשון כשאין לו שני, אך תיתכן אצלו תיבת אחד. אחר יום אחד של בריאת העולם נמנים ששה ימים נוספים, ויש לתמוה מדוע לא נקרא יום ראשון כיון שהוא מקדים את הבאים אחריו?!

ב. אמרו חז"ל (חגיגה יב.) שהקב"ה גזז את האור שנברא כבריאת העולם לצדיקים לעתיד לבוא, ועל פי זה מבואר שהבריאה של יום ראשון נסתרת מאיתנו שלא כבריאת שאר הימים שזהו העולם שאנו רואים, ומשום כך אין בריאת שאר הימים נמנית באותו מנין של היום הראשון, ונכון לקרותו אחד ולא ראשון כיון שאין לו שני במנין.

(משך חכמה בראשית א ה)